

POTOPLJENA GALIJA I DRUGI LAGUMI BIĆA

(Bojana Stojanović Pantović: *Povreda beline*, Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2021)

Žena je u raljama bića

En Karson

Povreda beline, nova pesnička zbirka Bojane Stojanović Pantović, objavljena četiri godine posle prethodne knjige *U obruču*, veoma zapažene i nagrađivane prestižnim književnim priznanjima, ponovo skreće pažnju na autorkinu kontinuiranu posvećenost poeziji. Pesnikinja ostaje na tragu svojih pesničkih krugova, ne odolevajući svome daru i neodoljivom porivu za pisanjem o dramatičnim bezdanima „putovanja po hartiji“ kao i onim životnim pokretima. Aktivnosti stvaralačkog čitanja i pisanja, negde su uvek i nerazlučne, ali i svaka za sebe znače osobenost duhovnog uzleta i mogućnost iskoraka u nove prostore nerecivog, bolnog i nedostajućeg. Sve to, između ostalog, sugerše metaforika i naizgled jednostavnost naslova zbirke kao i istoimene pesme u trećem ciklusu „U godini koja ističe“. *Povreda* i *belina* su duboko osećajne i misaone koordinate ove pesme kao i zbirke u celini. One upućuju na unutarnji dijalog sa svetom i sa sobom pesničkog Ja, koje se udvaja i ne imenuje, ali je sveprisutno u svome stalnom kretanju i preobražavanju u druga lica identiteta. Čas je to ono koje piše i pohranjuje se u napisano, samopovređuje ili time zalečuje, čas se bližeći sebi udaljuje na put ka praznini beline, sećanju i zaboravu: „Jesam li bliža tebi / ili si ti još dalja od mene / u ovoj letnjoj sparini / u kojoj nema više sna / koji liči na javu / ili obrnuto“.

Kao i u drugim svojim zbirkama, Bojana Stojanović Pantović je pokazala izvanrednu veštinu komponovanja i neobično uspešno oblikovanje pesama u skladnu i originalnu celinu, što je i ovoga puta naročito uočljivo, kako je istakla i Jelena Marićević Balać u svojoj opsežnoj preporuci za knjigu: „Slojevi i značenja uslovljeni su i simetrično raspoređenim lajtmotivima, stihovima i pesmama, kojima se ostvaruju korespondencije između ciklusa.“ Nenaslovljene pesme u prvom i četvrtom završnom ciklusu knjige deluju kao fluidni ram za uzbuđljive stihove pokretnih slika i scena životne i imaginarne zbilje gustog jezičkog tkanja u drugom i trećem, koji se negde po rubovima stapaju motivski i emotivno ustalasano možda i u jedan nadnaslov – *Čaure straha u godini koja nestaje*. Strah i nestajanje, reči su koje markiraju bezbroj emocionalnih valera kroz ukrštanje osnovne niti s ovim svetom i onim unutarnjim, u čežnji za vlastitom celovitošću bića i trajnim uporištem.

Zbirku *Povreda beline* čini jedinstvenom neobično prostorno-vremensko pomeranje rasute tačke središta u nestajanju, da bi se ponovo usredsredila u odblesku vremena koje

tone u duboke ponore beline ili apsolut crnine. O tome govore stihovi „Mali gradski komadi“, kao odjeci rituala svakodnevice urbanog velegrada kome pesnički subjekt sudbinski i egzistencijalno pripada, doživljavajući ga kao pustoš i otuđenost, samoću ili samo melanholiju zaljubljenika u tlo rodnoga grada: „O ovom danu da pišem / o ovoj pustinji pod suncem / o ovom brisanom prostoru / bez živih duša / bez igde ikog“. Ili: „I kažem grad: / tramvaj je tu / nigde nije otišao“. Takođe, prisutna atmosfera i detalji modernog urbanog ambijenta donose neminovno nelagodu u vidu naleta straha i panike, osećaja obezličeno- sti i nepripadanja: „Ovaj grad / ničiji grad / svačiji grad“, nagoveštavaju uvodni stihovi pesme na početku ciklusa. Ipak, slike grada u ovim pesama nisu opisi grada već odraz duševnog stanja uznemirenosti i svega što vodi ka pomeranju u čaure straha skopčane sa telom pesničkog Ja. Otuda autoreferencijalni naboj pesme „Pod naponom“ otvara ciklus „Čaure straha“, gde pojačani doživljaj strepnje traži izlaz u pisanju, mada se taj poriv javljao „u poslednje vreme retko / i uglavnom anksiozno“. Tada se gubi jasan obris realnosti poznate svakodnevice „dok se moje nepoznato ja rasprostire / u svim pravcima / u tim niskim zona- nama frekvencije.“ Značenjski veoma je važna pesma „Pomeranje“ u kojoj se upečatljivo ukazuje više na vremensko nego na prostorno pomeranje, koje se odvija kao putovanje u sopstvenoj fantazmagoriji glave i sobe: „Ne putujem / ne pomeram se / ni milimetar“. U takvim trenucima se odvija neka vrsta metafizičke drame vlastitog Ja, koje postaje „strela zaustavljena u večnom pokretu“ bez kretanje, ali i mirovanja tela, da sve se ipak zbere u nekoj tački „sabirnici vremena“.

Pesma „Bivši susreti“ označava Bojanu Stojanović Pantović ne samo kao lirsku pesnikinju posebnog senzibiliteta neutažive žudnje za životom, nego i fokusiranu na istraživanje sušte fenomenologije vremena i vremenskog proticanja. Naročito zapućenu ka onom prošlom, u koje se uliva sve što jesmo sada, o čemu se sanjalo i što može biti, i bićemo na kraju kao tragično biće bola i ljubavi. Otuda nadire i crna zebnja u ovim pesmama, povređujući an- đeosku belinu praznog papira i puneći dušu vrčevima beznađa i mraka, jer odveć su „pune torbe bez dna, pune ruke crnog“, dok u teritoriju srca pada samo telo minule ljubavi kao „čelo bivših susreta“ na trenutak zaustavljenog časovnika. Ovom bitnom krugu pesama srodni su i vanredno potresni stihovi pesama: „Teritorija srca“, „Vrhovi prstiju“, „Duboko plavo“ i „Kao da nisam ni otišla“, čime se zatvaraju i ka nečemu drugom dalje otvaraju sti- hovi sledećeg ciklusa.

Čini se da su u ovoj zbirci brojne pesme od one posebne vrste neizbežnosti da budu napisane baš tako kako jesu, da se ničim drugim ne mogu zameniti nego jezikom po na- logu srca i žeđi duha bića za drugim koji se ne može tačno imenovati, ostajući večno u domenu nemogućeg. Teritorija srca kao neka viša trezvenost, i gorka i opora, ipak je ne- presušni izvor čiste poezije i njenog odjeka u glasu pesničkog Ja, tako nasušno i živo pro- šaputana: „Samo jedan mali slap / koji pada preko jezika / survava se niz bradu / na terito- riju srca“ („Teritorija srca“).

Iako samo pisanje imenuje i kao „trpno stanje“, ipak pesma „Vrhovi prstiju“ nesumnjivo pokazuje da nastanak pesme nipošto nije jednostavna duhovna radnja niti psihološka te- rapija, već da taj poriv ima svoj dragocen i zatajni koren u samoj svesti pesničkog bića, da

baš njega valja obuhvati onim rečima koje jedino imaju puno poverenje i opravdanje svoga tvorca. Zato se najčešće beleži pesma koja dolazi munjevito iz žamorenja podsvesti, da bi se podigla do vrhunca grobne tišine koja je možda najbliža simbolici *povređivanja beline* rečitošću tišine: „Hoću jednu brzu sliku / munjevitu / neprevodivu / što ne opisuje / ne pripoveda / gde nema lica / junaka / pripovedača / autopoetike / doživljaja *ja* / pišućeg *ja*“.

Za ovu pesnikinju je karakteristično spiritualizovanje doživljaja vlastitog tela na jedan čulno uverljiv način preciznom metaforikom, osvešćujući slike koje čine dinamično uzdrhtalim njen pesnički svet, oko sebe ga videći takav kakav jeste, a koji bi mogao biti daleko bolji, lepši i ljubavniji. A pošto ne može biti manje zao i drugačiji, onda je moguća povlastica jedino silazak u slojeve unutaršnjeg, koji priziva odsutne figure topline i druge demone smrti i ljubavi kako bi se lečilo neizlečivo, ili konačno prepustilo zaboravu. Ali ostati u sebi kao stalnoj šetalici između dve kote sećanja i zaborava, znači roniti kroz zamršene lagume vlastitog bića i vremena, kako čitamo u maestralnoj pesmi „Galija“. Ona je epicentar ciklusa „U godini koja ističe“ kao i zbirke u celini, a koju možemo sagledati kroz uzbuđljivu refleksiju i u brojnim drugim pesmama kao specifičnu konstantu autorkinog poetičkog postupka:

*U godini koja ističe
pokušavam da rasplamsam sećanje
poput vrelog kestenja
ali ostaje samo oljuštena kora
i dim na vetru
(„U godini koja ističe“)*

Ova pesma je jedan fini šlagvort za pomenutu pesmu „Galija“ koja sledi posle nje, da bi na savršeno efekatan način filigranski precizirala sećanje i zaborav kao antipode i uzajamnost njihovog prožimanja kroz prizmu vlastitog doživljaja. Mnogi veliki pisci i mislioci od uvek su se iz svog ugla bavili ozbiljnim istraživanjem i promišljanjem suštine *vremena*. Tako je, recimo, Ivo Andrić prošlost smatrao nečim večnim „jer se dogodilo“. A Česlav Miloš je čak celokupnu književnost doživljavao kao jedno „beskrajno sećanje“. Naši značajni savremeni pesnici takođe su zaokupljeni večno aktuelnim pitanjem vremena i prolaznosti, tako pesnik Miroslav Aleksić smatra da nam je „prolaznost sve što imamo“, ali da i ona strahovitim ubrzanjem danas „postaje obesmišljena“. Bojana Stojanović Pantović, međutim, svoje dubinsko *Ja* smešta u simbolnu vremensku kapsulu poput porinute galije na trusno razmeđe između sećanja i zaborava. A vreme za nju kao da je zaljuljano samo kretnjom napred-nazad, zapravo ukopano trenutkom u jedno nestabilno mesto, negde između ulančanih slika prošlosti i moguće budućnosti, koja će takođe biti gurnuta u još mračniju dubinu, ili čudom se vratiti u nesigurni posed sećanja izvan stvarnosti sadašnjeg da se iznova razmrusuje i preinačava:

*Kao da rukama iz velike dubine
vadiš blago
odavno potopljene galije*

*đinđuve potamnele od mrke vode,
koje nemaju nikakvu vrednost
osim za tebe.*

Sličnim postupkom opipavanja tajne zakona zaborava, pesnički subjekt je u pokušaju da izgubljeno ponovo oživi, nailazeći „samo na buđav zid“ koji još nije ruševina „već ukopana lađa / porinuta da iznova krene / napred nazad / ka tvome sećanju.“ Poput svake pesme koja nastane u retkom posrećenju stvaralačkog nadahnuća, „Galija“ kao da sama od sebe jasno progovara.

Nedremano oko pesnikinje, međutim, blagotvorno se usmerava ka božanskoj lepoti neposrednog i svevremenog sveprisustva prirode. Ona je oduvek tu, nadohvat ruke i oka, nudeći ono zlato svoga isijavanja, da probije opne beline, blažeći gutljaje isprazne svakodnevice, ništi zaumno ubrzanje kazaljki časovnika. Otuda završnica zbirke *Povreda beline* dobija posebnu auru ciklusom kratkih pesama bez naslova „Zlato osvetljeno iznutra“. Ovi stihovi nisu samo kamerne slike i skice istrgnute iz bodlerovske „šume simbola“, već neka vrsta pounutrašnja spoljašnje senzacije, koja dušu ne ostavlja ravnodušnom i unosi je ka nečemu večnom i drevnom u snazi neprolazne lepote: „Lattice na vodi / naborana koža breze / Morska so miriše / pre, i posle i iznad šume / kroz nju / zlato osvetljeno / iznutra“. Izrazita plastičnost prizora ovakvih majstorski srezanih, gotovo haiku bisera, neobično je ekspresivni poetički iskorak u prostor skrivenog grumenja zlata u nama, koje šalje svoje odraze da ga pesnički subjekt posvoji i spolja. Evo još jedne izvanredne minijature koju ćemo pamtiti nakon sklopljenih stranica ove knjige: „Šumska jagoda treperi u leji / mehur jutra samo što nije / krv kaplje u pesmu.“

I na kraju ovog kratkog osvrtu, ta krv koja kaplje u pesmu kroz brojne stihove Bojane Stojanović Pantović nužno navodi na razmišljanje i o specifičnoj kompleksnosti ženskog principa u njenoj poeziji, koji tek očekuje zasluženije dublje tumačenje nekog budućeg istraživača. Jer, nije li uvek „žena u raljama bića“, i onda kad je u raljama poezije, i kad nije. A dotle, ostaje da poetske vrhunice nadalje čitamo kao neki poseban oblik ljubavi, brodeći lagumima tajni vlastitog srca, koje lek je i bol sam, oduvek.